

*Agnieszka Zakrzewska – Bielawska, Aleksandra Konwaluk
Katedra Zarządzania, Politechnika Łódzka*

1. Wprowadzenie

Małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią fundament gospodarki rynkowej, bowiem relatywna łatwość ich tworzenia i rozwijania daje szansę szybkiego rozwoju gospodarczego. Jednakże w trakcie swojej działalności napotykają one szereg barier utrudniających ich rozwój. Wśród nich podstawowe znaczenie mają ograniczenia kapitałowe, a zwłaszcza dostępność i koszt kapitałów zewnętrznych. Bariery w zakresie pozyskania i wykorzystania różnorodnych źródeł finansowania mają związek z ograniczeniami funkcjonalnymi, formalnymi i jednocześnie z wewnętrznymi barierami, o charakterze jakościowym, dotyczącymi sprawności i efektywności zarządzania konkretnym przedsiębiorstwem. Celem referatu jest analiza i ocena możliwości pozyskania i wykorzystania różnych źródeł finansowania przez małe przedsiębiorstwa transportowe.

2. Źródła finansowania małych przedsiębiorstw

O sukcesie każdej firmy decyduje między innymi jakość zarządzania finansami. Kapitały na powstanie przedsiębiorstwa, finansowanie bieżącej działalności i planowane przedsięwzięcia rozwojowe można pozyskiwać z różnych źródeł. W literaturze przedmiotu rodzaje finansowania klasyfikuje się ze względu na różne kryteria, do których można zaliczyć [10,s.21-22]:

- prawo własności kapitału (kapitał własny i obcy),
- źródło pochodzenia kapitału (kapitał wewnętrzny i zewnętrzny),
- czas dyspozycji określonym kapitałem (kapitał krótko i długoterminowy),
- powód finansowania (finansowanie pierwotne, bieżącej działalności oraz rozwoju).

Najistotniejszym podziałem źródeł finansowania jest wyodrębnienie źródeł wewnętrznych i zewnętrznych oraz źródeł własnych i obcych. Pierwszy podział, określany jako teoria hierarchii, związany jest z metodami pozyskiwania kapitałów, zaś drugi opiera się na teorii substytucji. Uwzględniając te dwa podziały, w tabeli 1 przedstawiono podstawowe rodzaje kapitałów wraz z ich charakterystyką wykorzystywane w małych przedsiębiorstwach.

Tabela 1. Rodzaje kapitałów wykorzystywanych w małych przedsiębiorstwach

Rodzaj kapitału	Charakterystyka
I. Kapitał własny	Daje jego dawcy prawo własności przedsiębiorstwa, udział w zyskach lub w pokryciu straty odpowiednio do wniesionego wkładu.
1. <i>Źródła wewnętrzne</i>	Występują w danym podmiocie, określa się je mianem samofinansowania.
• zysk netto	Składnik nadwyżki finansowej; wysoki zysk netto przyczynia się do większej niezależności gospodarczej, podnosi zdolność kredytową firmy i wzmacnia jej wizerunek jako pewnej instytucji, co zwiększa możliwości pozyskania dodatkowych zewnętrznych źródeł finansowania.
• amortyzacja	Składnik nadwyżki finansowej, odzwierciedlający krążenie wartości w przedsiębiorstwie, spełnia funkcje: umorzeniową, kosztową oraz finansową.
• przekształcenia w aktywach	Zmiana stanu należności, ich zmniejszenie powoduje wzrost środków obrotowych w przedsiębiorstwie
• przekształcenia w kapitałach	Zmiana wartości zobowiązań, ich zwiększenie powoduje zatrzymanie środków obrotowych w przedsiębiorstwie
2. <i>Źródła zewnętrzne</i>	Dopływ środków finansowych spoza firmy.
• dopłaty wspólników	Mogą mieć różną postać w zależności od formy organizacyjno – prawnej, np. wkładów, udziałów, wpłat za akcje, aportu, dotacji, wpłaty wpisowego lub wpłaty agio wspólników lub akcjonariuszy. Powiększają one płynność finansową firmy i zwiększają jej bezpieczeństwo.
• poszukiwanie nowych wspólników	Wpłaty nowych wspólników, podobnie, jak w przypadku dopłat dotychczasowych wspólników, mogą mieć różną postać w zależności od przyjętej formy prawnej. Zmieniają one jednak strukturę właścicielską, mogą doprowadzić do rozproszenia kapitałów, wprowadzać nowe struktury zarządcze i decyzyjne w firmie.
• fundusze venture capital	Związane są z zasileniem kapitałowym powstającego lub już istniejącego przedsiębiorstwa poprzez objęcie nowej emisji akcji lub wniesienie udziałów. Fundusze te działają jako pośrednicy pomiędzy podmiotami dysponującymi nadwyżkami finansowymi przeznaczonymi na inwestycje, a podmiotami poszukującymi wsparcia ze strony inwestorów finansowych. Firmy typu venture capital zbierają pieniądze z rynku, aby inwestować je w wyselekcjonowane przez siebie projekty inwestycyjne.

Tabela 1 (cd.)

<ul style="list-style-type: none"> emisja na rynku pozagiełdowym 	<p>Rynek CeTo pełni rolę komplementarną w stosunku do rynku GPW oraz środowiska funduszy venture capital. Pozyskanie kapitału na tym rynku jest stosunkowo szybkie i tanie, ale na dopłaty od zewnętrznych inwestorów mogą liczyć przedsiębiorstwa o atrakcyjnych projektach inwestycyjnych.</p>
<p>II Kapitał obcy</p>	<p>jest oddany do dyspozycji przedsiębiorstwa na czas określony, po terminie umowy musi być zwrócony, a korzystanie z niego związane jest z określonym kosztem w postaci odsetek.</p>
<ul style="list-style-type: none"> kredyt bankowy 	<p>Jest nietypowym towarem sprzedawanym przez bank klientowi na określonych warunkach. Na cenę kredytu składa się oprocentowanie (stałe, zmienne), prowizja (przygotowawcza, od zaangażowania) oraz inne koszty (np. prowizja od wcześniejszej spłaty, opłaty związane z ustanowieniem zabezpieczenia, składka ubezpieczeniowa). Istnieje wiele rodzajów kredytu bankowego, do podstawowych należy zaliczyć: kredyt obrotowy, inwestycyjny, kredyt w rachunku bieżącym oraz w rachunku kredytowym</p>
<ul style="list-style-type: none"> fundusze poręczeniowe 	<p>Stanowią system poręczeń kredytowych, który tworzy sieć instytucji, a mianowicie Krajowy Fundusz Poręczeń Kredytowych Banku Gospodarstwa Krajowego oraz lokalne i regionalne fundusze poręczeniowe. Celem Funduszu jest ułatwienie małym firmom dostępu do kredytów bankowych, poprzez poręczenie za przedsiębiorcę spłaty zaciągniętego kredytu. Pierwszeństwo mają tu firmy tworzące nowe miejsca pracy na terenach zagrożonych wysokim bezrobociem, wdrażające nowe technologie lub zwiększające eksport.</p>
<ul style="list-style-type: none"> kredyt handlowy (kupiecki) 	<p>Występuje on wówczas, gdy normalna transakcja kupna-sprzedży przekształca się w stosunek kredytowy ze względu na odroczenie terminu zapłaty. Może być udzielony zarówno przez dostawców, jak i odbiorców, nie wiąże się z nim duży formalizm, czy wysokie oprocentowanie.</p>
<ul style="list-style-type: none"> leasing 	<p>Jest on utożsamiany z oddaniem w użytkowanie dóbr inwestycyjnych przez jedną stronę (lessor- udostępniający) drugiej (lessee- korzystający), za z góry określone opłaty, na uzgodnionych warunkach i przy spełnieniu rozmaitych kryteriów i wymogów. Korzystanie z leasingu jest zasadne, gdy przedmiot leasingu przyczynia się do powstania nadwyżki finansowej w wysokości minimum kosztów jego pozyskania.</p>

Tabela 1 (cd.)

<ul style="list-style-type: none"> • faktoring 	<p>Jest rodzajem specjalistycznego pośrednictwa handlowego, w którym wyspecjalizowana instytucja finansowa (z reguły spółka z udziałem banku) nabywa w drodze cesji od przedsiębiorstw handlowych lub przemysłowych roszczenie o zapłatę należnych im kwot z różnego rodzaju źródeł zobowiązanych, a zwłaszcza sprzedaży. Factoring może być używany do bieżącego finansowania we wszystkich branżach, gdzie stosuje się odroczone terminy płatności. Odbiorcami usług factoringowych są przedsiębiorcy, którzy w pewnym okresie mieli problemy z historią kredytową lub utracili płynność finansową, z drugiej jednak dostarczają dobry produkt lub usługę.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • franchising 	<p>Wiąże się z udostępnieniem przez jedną ze stron (franczyzodawcę) drugiej (franczyzobiorcy) praw do swojego znaku towarowego lub usługowego oraz nazwy handlowej. Oznacza zatem cały zakres stosunków ekonomicznych, w ramach których właściciel produktu, procesu lub nazwy zezwala innej firmie (osobie), na prowadzenie określonej działalności, w zamian za pewną opłatę.</p>
<ul style="list-style-type: none"> • programy pomocowe z UE 	<p>Wyróżnia się tu pomoc regionalną, sektorową i horyzontalną. Organizatorem dotacji dla MSP jest Polska Agencja Rozwoju i Przedsiębiorczości. Instrumentem realizacji polityki regionalnej UE są fundusze strukturalne.</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie [10, s. 22; 7, s. 171; 4, s. 34; 11, s. 234-235; 5, s. 40; 1, s. 92; 13, s. 365; 3, s. 60; 2, s. 22; 12, s.12]

Podejmując decyzję o wyborze źródła finansowania należy wziąć pod uwagę przede wszystkim dostępność, szybkość, koszt i stopień ryzyka związany z pozyskaniem danego kapitału, a także wartość kapitału o który ubiega się przedsiębiorca, zabezpieczenie, okres i harmonogram zwrotu kapitału oraz stopień zagrożenia przejściem kontroli nad firmą [6,s.2]. Finansowanie kapitałem obcym jest korzystniejsze od finansowania kapitałem własnym dopóki koszt kapitału obcego jest niższy od kosztu kapitału własnego. Odpowiedni wybór i optymalne wykorzystanie kapitału zewnętrznego pozwala na szybszy rozwój i uzyskanie przewagi nad konkurencją. Należy jednak zaznaczyć, że małe przedsiębiorstwa ze względu na niewielkie zasoby kapitałowe mają ograniczony dostęp do finansowania zewnętrznego. To powoduje, że finansowanie własne ma dla nich kluczowe znaczenie, zarówno na początku działalności, jak i w jej późniejszym rozwoju.

3. Analiza źródeł finansowania wykorzystywanych przez małe przedsiębiorstwa transportowe

Transport i logistyka to jeden z kluczowych sektorów polskiej gospodarki, która wchodzi w okres korzystnej koniunktury opartej na solidnych fundamentach makroekonomicznych. Duże znaczenie ma rosnąca międzynarodowa wymiana handlowa, obserwowany wśród europejskich przedsiębiorstw trend do przenoszenia produkcji w poszukiwaniu tańszej siły roboczej oraz lokalizacja Polski na mapie Europy. Z drugiej strony perspektywa napływu funduszy z Unii Europejskiej stwarza możliwości poprawy stanu infrastruktury transportowej, bez której dynamiczny rozwój branży nie będzie możliwy [9,s.5]. Okres transformacji systemowej przyniósł radykalną zmianę ról rynkowych poszczególnych gałęzi transportu w przewozach ładunków. Najbardziej widoczny jest spadek znaczenia transportu kolejowego i wzrost roli przewozów ciężarowym transportem drogowym, jako skutek przemian w strukturze produkcyjnej gospodarki, jak również w strukturze własnościowej i w strukturze wielkości firm.

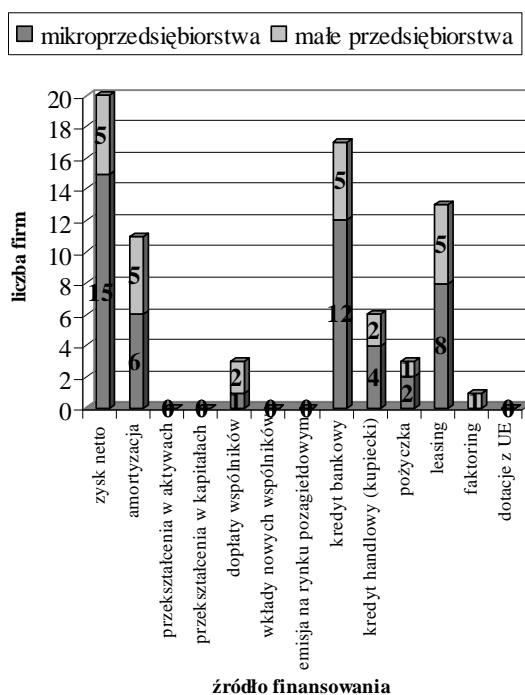
Ze względu na rozdrobnienie i słabość kapitałową oferta większości polskich podmiotów ogranicza się do najprostszych form obsługi klientów, głównie przewozu ładunków. Małe firmy wyspecjalizowały się w przewozach całopojazdowych, wykonywanych wysokotonażowym taborem, konkurując przede wszystkim ceną usług. Niewielkie możliwości finansowe utrudniają im inwestycje w nowy tabor oraz w technologie informatyczne i telekomunikacyjne. Nie są również w stanie realizować większych zamówień od dużych zleceniodawców. By móc się dalej rozwijać muszą pozyskiwać kapitał, wybierając optymalne źródła finansowania.

W celu oceny wykorzystywania poszczególnych źródeł finansowania przez małe firmy transportowe przeprowadzono w 2007r. badania ankietowe na próbie 20 małych przedsiębiorstw z powiatu zgierskiego świadczących usługi transportu drogowego. Respondentami w badaniu byli właściciele tychże przedsiębiorstw. Biorąc pod uwagę liczbę zatrudnionych 75% badanych firm to mikroprzedsiębiorstwa, zaś 25% stanowiły firmy małe. Wszyscy respondenci rozpoczynając swoją działalność korzystali w własnych środków finansowych, które wspomagane były kredytem, pożyczkami od znajomych i leasingiem. Obecnie wszystkie analizowane przedsiębiorstwa korzystają z finansowania swojej działalności zarówno kapitałem własnym, jak i kapitałem obcym. Respondentów poproszono o wskazanie źródeł tych kapitałów. Wyniki odpowiedzi przedstawiono na rysunku 1.

Wszystkie firmy w ramach finansowania kapitałem własnym wybrały zysk netto. Małe przedsiębiorstwa oraz 40% mikroprzedsiębiorstw wykorzystują w tym zakresie także amortyzację. Tylko w 3 badanych jednostkach wystąpiły dopłaty wspólników, w tym w dwóch małych firmach i w jednym mikro. Żadne z badanych przedsiębiorstw nie skorzystało z takich form finansowania

kapitałem własnym, jak: przekształcenia w majątku, przekształcenia w kapitałach, wkłady nowych wspólników czy emisja na rynku pozagiełdowym.

Biorąc pod uwagę kapitał obcy, to większość analizowanych podmiotów korzysta z kredytu bankowego (85% firm) oraz leasingu (65%). Te formy finansowania zewnętrznego są wykorzystywane przez wszystkie małe przedsiębiorstwa oraz 60% mikroprzedsiębiorstw w przypadku kredytu i 40% w przypadku leasingu. Z kredytu kupieckiego korzysta 30% badanych firm, głównie mikroprzedsiębiorstw. Pożyczka i faktoring wykorzystywane były tylko przez nieliczne firmy. Żaden z badanych podmiotów nie skorzystał z dotacji z Unii Europejskiej.

Rys. 1. Rodzaje kapitałów wykorzystywanych w badanych przedsiębiorstwach

Źródło: Badania własne

Respondentów poproszono także o ocenę korzystności wykorzystywanych źródeł finansowania kapitałami obcymi. W ich opinii najkorzystniejszą formą finansowania działalności jest kredyt kupiecki, mimo to korzysta z niego tylko 30% badanych firm. Dość korzystnym źródłem finansowania zdaniem respondentów jest także leasing. Mniej korzystny jest ich zdaniem kredyt bankowy, zaś jako najmniej korzystną formę wskazali pożyczkę. Faktoring, z którego skorzystała jedna mała firma oceniono jako korzystne źródło finansowania działalności.

Podobne wyniki uzyskano w badaniach przeprowadzonych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, w zakresie sposobów finansowania inwestycji przez przedsiębiorców. Rezultaty tych badań pokazują, że głównym źródłem finansowania działalności MSP jest własny zysk (ok. 70% badanych). Wśród najbardziej popularnych zewnętrznych źródeł finansowania jest kredyt bankowy (ok. 18%), drugi w kolejności leasing (ok. 7%), następnie pożyczki od rodziny i znajomych (ok. 6%). Z kredytu kupieckiego korzysta ok.3% badanych firm, a z kredytu preferencyjnego ok. 1%. Pozostałe formy stanowią ułamki procenta (np. zakupy na raty 0,2% badanych przedsiębiorstw, środki pomocowe ok.0,1%) [8, s. 35 i dalsze].

Środki uzyskane z finansowania przeznaczane są w badanych firmach na rozwój działalności, a zwłaszcza na powiększanie taboru samochodowego. Często badani przedsiębiorcy przeznaczają je także na zakup różnego rodzaju licencji (np. ADR – na przewóz materiałów niebezpiecznych), nawigacji i GPS, niezbędnych do komunikowania się kierowców z bazą oraz śledzenia tras pojazdu. Wszystkie badane firmy rozpoczynały swoją działalność od świadczenia usług transportowych jedynie na terytorium kraju. Dopiero z biegiem czasu, większość z nich poszerzyła ofertę o transport zagraniczny. Respondenci deklarują także dalszą chęć rozwoju i konieczność wykorzystywania w tym celu różnych źródeł finansowania, głównie kapitału obcego, bowiem kapitał własny tych firm jest niewystarczający.

4. Podsumowanie

Funkcjonowanie każdej firmy wiąże się z pozyskiwaniem środków finansowych na prowadzenie działalności. Można tu wykorzystać zarówno kapitały własne, jak i obce. Badane firmy transportowe korzystają z obu tych form kapitału, zwłaszcza z zysku netto i amortyzacji w przypadku kapitału własnego oraz kredytu bankowego i leasingu w przypadku kapitału obcego. Wydaje się jednak, że jeśli przedsiębiorstwa te chcą się dalej rozwijać muszą sięgnąć także po inne, dodatkowe źródła finansowania, które dostarczą im niezbędnych środków na rozwój. Brak środków finansowych, bądź ich niedostateczna ilość uniemożliwia podejmowanie działań inwestycyjnych, niezbędnych dla poprawy konkurencyjności, a zatem może hamować rozwój tych firm.

Literatura

- [1] **Dobosiewicz Z.:** Kredyty i gwarancje bankowe, PWE, Warszawa 2007.
- [2] **Gołda M.:** *Leasing*, Difin, Warszawa 2003.
- [3] **Grudzewski W.M., Hejduk I.:** *Małe i średnie przedsiębiorstwa w gospodarce rynkowej w Polsce*, Wyższa Szkoła handlu i Prawa, Warszawa 1998.

- [4] **Ickiewicz J.:** *Pozyskiwanie, koszt i struktura kapitału w przedsiębiorstwie*, Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej, Warszawa 2001.
- [5] **Kornasiewicz A.:** *Venture Capital w krajach rozwiniętych i w Polsce*, Wydawnictwo Cedetu Sp. z o.o., Warszawa 2004.
- [6] **Kusak Ł.:** *Jak wybrać najkorzystniejsze źródło finansowania*, ABC finansów, dodatek do Serwisu Finansowo – Księgowego nr 26 (480), czerwiec 2004.
- [7] **Pluta W. (red.):** *Finanse małych i średnich przedsiębiorstw*, PWE, Warszawa 2004.
- [8] *Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2004-2005*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2006.
- [9] *Rynek transportu i logistyki w Polsce*, Raport opracowany przez ING Bank przy współpracy merytorycznej zespołu ekspertów Katedry transportu Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2007.
- [10] **Skowronek – Mielczarek A.:** *Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2005.
- [11] **Strużycki M.:** *Zarządzanie małym i średnim przedsiębiorstwem. Uwarunkowania europejskie*, Difin, Warszawa 2002.
- [12] **Tokaj- Krzewska A.:** *Franchising. Strategia rozwoju małych firm w Polsce*, Difin, Warszawa 1999.
- [13] **Wolak – Tuzimek A.:** *Kredyt bankowy jako źródło finansowania przedsiębiorstw*, [w:] *Zarządzanie finansami. Biznes, bankowość i finanse na rynkach wschodzących*, pod Re. D. Zarzeckiego, Wydawnictwo Uniwersytetu szczecińskiego, Szczecin 2005.